

BSN 45

C3

0.21

1891

FONDO ESTERIO
VALVERDE Y TELLEZ

DISSERTATIUNCULÆ DUÆ.

DE SENSU SPIRITALI⁽¹⁾.

1. Questio gravis est, ad quam aggredimur, de spiritali sensu Scripturarum. Agitur enim de eo sensu, quem non minus quam litteralem Spiritus Sanctus auctor Scripturis subesse voluit, quem hic liber unus habet, utpote quid suum proprium, nee cum ullo alio commune, quem denique postremis etatibus primus omnium Lutherus, tum alii ex Protestantibus, vulgo autem recentiores, qui Rationalistæ vocantur, plane respunt, atque in Scripturis se agnoscere reficiantur. Hec, inquam, qui loco eam questionem habere oporteat, satis manifestant.

2. Porro, quid sit sensus spiritalis, sive mysticus, et quanam ab origine repetendus, plene discere est ex doctrina Patrum. Nominis tamen hujus duplex est in eorum scriptis usurpatio: altera, qua sensum illum significat ipsarum Scripturarum proprium (2), de quo nunc agimus; altera vero ad eas sententias designandas, quæ quidem Scripturis ipsis minima subsunt, eorum tamen que in Scripturis dicuntur, aut narrantur, consecraria quedam sunt et consequentia, de quibus etiam inferius agetur. Hanc autem usurpationis discrepancy, quæ in Patrum libris deprehenditur, causari est, cur questio hæc, qua ceteroquin satis foret expedita, si rectam sensus spiritalis informationem in animo constanter haberemus, tam intricata et confusa sit apud auctores, apud eos etiam qui rerum theologicarum peritissimi audiunt, quosque mireris, sive dum loquuntur, sive dum disputant, sensum spiritalem aut mysticum eum vocare, qui alias plane est, puta consecraria illa que diximus, aut ipsum sensum litteralem mysteria resque hujusmodi sublimiores, referentem, atque etiam translatum.

3. Id itaque nobis cura esse debet, ut indicata prius origine ac patesfacto veluti fonte sensus spiritalis, rerumque notionibusqueclare inter se et accurate distinetis, questionem hanc perquam dilucide habeamus, vitatisque ambagibus, quibus eam nonnulli, nescio qua ducti religione, referunt atque implicant, rem totam, quo simplicius fieri potest, exponamus. Quod etiam tuto nos prastituros confidimus, si duce Thoma viam illam iherimus, quam ipse Patres secutus nobis aperuit, summam eorum de quibus tractaturi sumus, paucis hisce verbis egregie perstringens: « Auctor sacra Scriptura est Deus, in cuius potestate est, ut non solum voces ad significandum accommodet, quod etiam homo facere potest, sed etiam res ipsas. Et ideo cum in omnibus scientiis voces significant, hoc habet proprium ista scientia, quod ipsa res significate per voces etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, qua voces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus vel litteralis; illa vero significatio, qua res significante per voces iterum res alias significant, dicitur sensus spiritalis, qui super litteralem fundatur, et eum supponit, » I, *Quest. 1, art. 10.*

4. His Thome verbis illud docemur, spiritalem sensum Scripturarum subesse id est posse, quia per ea quae in illis narrata sunt aut commemorata, alia præterea Deo auctore significabantur, fix quæ

(1) Vide Patritium, *De interpretatione Scripturarum Sacrarum*, lib. I, cap. viii et seqq., à quo fonte hæc omnia, paulum tamen ad brevitate contracta, hausimus.

(2) Conf. quod de diversis sensibus tom. XIX præmissus, num. 2, ubi sensus litteralis nōdō hoc inferior: « Sensum spiritalē id nominamus, quod sub sensu litterali deltescens exprimere quidem Spiritus Sanctus dicitur: intendit eis remote, verba tamen oblique præferunt, si, inquam, conferantur cum aliis quibusdam Scripturarum partibus, nec nisi remote, rebus, quas ipsa significant, interpositis. »

et illud manifeste consequitur, sensum hunc spiritalem non tam Scripturarum ipsarum proprium esse, quam earum rerum quas Scriptura complectuntur; Scripturis tamen eum simesse, quia Spiritus Sanctus sacre codicis res illas consignans, consignare etiam voluit, quem illis rebus indidat, significatum, quemque ex Scripturis colligeremus aequa ac sensum literalem. Verbo, quod Scriptura spiritalem sensum possint continere, hoc habent ab ipsa typorum significatione; quod vero illum *reipsa continant*, id non aliunde est, nisi ex consilio et voluntate Spiritus Sancti. His vero praeognitis facile quisque intelligit sensum spiritalem posse dupliciter spectari, ut Scripturis ipsis subest, utque in rebus, que in Scripturis commemorantur, ideoque, tametsi unus idemque sensus sit, perspicuitatis tamen causa dividi cogitatione posse ac veluti duos sensus haberi, quorum priore opportune dixeris sensum spiritalem *verborum*, posteriorem *rerum*; posteriori autem prioris originem esse ac veluti fontem. De utroque porro peculiari disciplina sit, oportet; pauca supponemus de sensu consequente Scripturarum.

CAPUT I.

De sensu spirituali rerum, sive de typologia.

5. Ex omniis, ex quibus spiritialis verborum sive Scripturarum ipsarum sensus emanat, *typos* communis nomine vocamus cum Paulo, *Galat. iv, 24*; ipsa autem typorum significatio, quin et tota haec disciplina, *typologia* nomen a recentioribus scriptoribus inditum habet. Sunt itaque typi ea sive personæ, sive res, sive actiones, iisque eventus, eaque gesta, quae peculiari quoddam Dei consilio atque instituto ad id conformabantur ac dirigebantur, ut, vel futura quedam praesignificantur ad ipsam divini foderis *anagogias*, praesertim vero ad Christum eiusque Ecclesiam, pertinentia; vel sublimiora quedam, spiritalia videlicet, celestia atque divina raudioribus quibusdam lineamentis exprimerent atque referrent; vel normæ denique ac regulæ essent, ad quam mores nostros exigemus ac fingeremus. Quidquid simul ex Patrium scriptis colligimus, quod typos aliquo modo attingat, ad triplex illud genus facile est revocare; ipsos igitur typos partiemur in *propheticos*, *anagogicos* et *tropologicos*, quæ nomina, etsi non eadem constanter notio, ab ipsis Patribus fuerunt usurpatæ, ac singulatim de unoquoque genere, quæ scitu magis necessaria sunt, paucis disserimus, nonnulla alia postremo dicturi ad hanc typologia tractationem in universum pertinentia.

ARTICULUS I

De vario typorum genere.

I. De typis propheticiis.

6. Genus typorum, qui *prophetici* vocantur, aliis generibus latius patet; tota enim veteris foderis *eleemosynæ* foderis novi prænuntia fuit, seu quedam veluti admiratio. Quare plurima propheticorum typorum specimenia ex vetere fædere peti possunt, sive personæ sint, uti Adam, Melchisedech, Isac et Ismael, Moyses; sive res, uti area Noe, lex vetus, victimæ et cæremoniae, dies festi, nubes quæ Israelitas duebat, manna, etc.; sive eventa et gesta, uti ejactio Agaris et Ismaeli, transitus marii Rubri.

Patet typos hosce, quum signa essent ac symbola rerum futurorum, habendos esse tanquam prænuntiationes, non secus ac sunt ipsæ prophetæ, a quibus id unum differant, quod istæ verbis, illa vero in ratione quæ diximus, obseruentur. Distinguendi tamen omnino sunt, ut Thomas distinxit, *Quodlib. VII*, art. 15, ad 1, et art. 16, typi prophetici a vaticinis *symbolicis*, quibus prophete subinde futura prædicabant, et quorum triplicem modum exhibent Scriptura. Horum unus erat, quum Deus menti prophete imaginem aliquam primo reprezentabat monstruosam plerumque atque abhorrens, tum hujus significatum aperiebat, ac postremo propheta rem totam alias narrabat, ut factum video est *Jerem. I, 11-16*; *XXIV, 1-8*; *Ezech. XXXVII, 4-11*; *Amos VII, 7-8*; *VIII, 1-2*, etc. Alter, quum Deus prophetam ipsum aliquid agere jubebat, subdens rei gestæ declarationem, quam propheta alios doceret: talia reperimus *Isai. XX, 2-4*; *Jerem. XIII, 1-9*; *XIX, 1-11*; *Ezech. IV, 1-8*, etc. Denique, quum propheta ipse es, quæ ipsi Deus prius aperuerat,

pronuntiabat addita simul aliqua re aut actione *symbolica*, illustrationis atque ornatus gratia, ut sunt prophetæ *Ahia*, *III Reg. XI, 29*; *Elisei*, *IV Reg. XIII, 15*; et *Agabi*, *Act. XXI, 11*. Neque enim in aliquo horum typorum locus illius prophetæ est. Sed neque merae imagines hi sunt prophetæ menti obversantes, ut primus modus est vaticiniorum *symbolicorum*; neque actions catæroquin *æanes*, nec ario spectantes quam ut oculis quoque rudi quadam veluti imagine ea representent, quæ audiendum auribus ingerit propheta, ut fit duobus modis posterioribus.

II. De typis anagogicis.

7. Nomen *æwes* recentiores plerumque indire solent spiritali illi sensui, qui est de aeternis hominum beatitate. Verum non tam aetris limitibus Patres hujus vocis usum definiverunt. Quum enim quis sensus spiritalis legitimum mentem animumque subvehat ad altiora iis, quæ voces ipsæ in obvium sensum accepta significant, communè spiritali sensui nomen *æwes* pro vocis notione factum a Patribus interdum est. Subinde tamen ac magis proprie significationem illam spiritalem hoc nomine illi vocare, quæ res natura sua terrenis ac corporeis sublimiores attinet, coelestia potissimum ac divina. Ideo typi quibus peculiaris est spiritalis ista significatio, ii propria quoque appellatione typi *anagogici* dicuntur.

Horum nonnullos eorumque interpretationem reperies in libro *Sapientiæ*, ut sunt templum Salomonis, *ix, 8*, et mamma, cuius aliquot in libro ipso leguntur significations, *xvi, 21-26*; plures quoque in epistolis Pauli, ut sunt urbs Jerusalem, *Gal. XIV, 25*, tabernaculum ejusdem partes atque instrumentum, *Hebr. IX*, sacerdotium Melchisedechi, *ibid. VI, 20 seqq.*, sacerdotium Aaronis, *ibid. VIII, 1* seqq. Ceterum typi anagogici ceteris pauciores sunt, præsertim quod maximum partem inter typos propheticos adnumerari queant, et a Patribus reipse fuerint utrique simili admundatur quam frequentissime.

III. De typis tropologicis.

8. Tertium genus typos *tropologicos*, seu *morales* complectitur, quorum spiritalis significatio *tropologia* vocatur, nomine nimirum a Patribus usurpato, deductoque ex Graeco vocabulo *τρόπος*, quod inter alia *moræ* ac *consuetudinem* sonat. Hujusmodi typum gessit mamma, *Sap. XVI, 27*; gessere item, teste *Paulo I Cor. X, 5*, ea quæ Israelitis in deserto continguerunt. Præterea vix aut nihil invenias cujus tanquam typi tropologicæ discrete memorin Scriptores sacri, etiæ late prorsus hoc typorum genus patuisse conjicere sit, tum ex iis quæ loquitur Paulus de factis atque eventis populi Israelitici iter agenti per desertum, quorum rationem non est cur putemur non aliorum etiam etiam fuisse, quæ in veteri Testamento leguntur; tum ex eo, quod, quum tota prioris fœderis *æwes* posterioris, quod nobiscum pepigit Deus, quedam fuerit veluti deformatio, putandum est morum quoque, quos sectaremur, rationem in illa habitam fuisse.

9. Non tamen ideo rem quælibet a Scriptoribus sacris in exemplum assumptam aut propositalam, quæcumque *τρόπον* ab iis dicatur, in eorum de quibus agimus, typorum numerum esse referendam arbitramur, sed illas tantummodo, quibus typi formam a Deo inditam esse vel ex ipsorum Scriptoribus verbis, vel aliunde argumentum petere possumus. Neque enim, quæcumque res exemplo potest esse (v. g. *Paulus sese*, *Ptphilipp. III, 17*; *II Thess. III, 9*, vel *Thessalonicenses*, *I Thess. I, 7*, in exemplum propounderunt; aut *Christus discipulorum pedes abluens*, vel cruxem bæjulans, vel etiam «extra portam passus», *Hebr. XIII, 12*), ea typus est, tametsi typus quilibet tropologicus in exemplum sit. Etenim, quamvis Deus voluerit, ut omnia hæc exemplum virtutum sint, minime id voluisse credendum est peculiari illa et sublimiori ratione, quæ ipse personas, res, eventa, ita conformabat atque regebat, ut *spiritualis* (præter literalem) significatio illis suæ esset, quæ typorum moralium propria est.

Quod autem de Scriptoribus sacris dicimus, id dictum quoque, ut par est, de Patribus deque interpretibus Scripturarum, qui si rem aliquam aut personam ex veteri aut novo Testamento producant, et in exemplum proponant, atque ex iis quæ de ea in bibliis referuntur, sensum aliquem moralem colligant, non contineat rem illam aut personam typum tropologicum fuisse prænuntiabimus, quum tales interpretationes instituti possint etiam de aliis rebus, quæ in bibliis minime leguntur, puta de gestis sanctorum aut clarorum virorum, qui profecto haudquaquam

typi fuerunt. Quod si cui lubeat fortasse ea, ex quibus Patres atque interpres sententias ac documenta deponunt ad mores pertinencia, typos nuncupare secundum eam notionem, qua, quidquid exemplo esse potest, Graeci *τύπον* vocant, non obstat, dummodo stet disceptatio inter hos atque illos typos tropologicos, de quibus est ista quæstio, et quibus ex peculiari Dei consilio atque institutione spiritalis inerat significatio.

ARTICULUS II.

Typi ac symbola in quo discrepant.

10. Hic locus est, quo animadvertisimus typos quoslibet a Patribus *symbola* interdum fuisse nominatos, neque inepte: typus enim quivis symbolum est. Non tamen cuivis symbolo typi nomen confine inderemus. Quare, quem Deus, non modo typis, sed alio etiam symbolis usus sit, quinque typi, non vero quavis alia symbola, de earum rerum genere sint, non secus ac sunt oracula et vaticinia, quæ aliquid habent natura vim atque ordinem excedens, quasque vroinde communis et non oportet, ubi aliquid taliter reapse accipere necesse non est, indicia quedam suggeremus ac regulari, quibus securius typos a symbolis ceteris, quæ Deus usurpavit, aut usurpari jussit, discernamus.

11. Itaque pro typis habenda necessario non sunt symbola rerum præteritarum, qua *πρόσωπα* proprii habentur ac vocantur, ut sunt iris, *Gen. ix, 13*; festum Paschatis apud Hebreos ex ea parte, quatenus monumentum erat repulse ab illis servitutis; eucharistie confectio, quam *memento mortis Domini* vocat Ecclesia. Neque ea que Deus verbis subinde adjungebat ad rem aliquam vel confermandam, vel plenius illustrandam, quam tamenclare jam aperente edisseruerit, puta portenta, que fœdus inter Deum et Abraham initum sunt comitata, nubes quæ templum a Salomonem constructum aperuit: quæ symbola *πρόσωπα* apte dixeris. Neque ea, que *πρόσωπα* commode appellarentur, quibus, inquam, ad aliquid significandum ita Deus utebatur, ut verbis adjectis videtur quidem loqui de symbolo, sensu tamen verborum aliorum pertinere facile quisque intellexisset, ut fuit serpens, quem loco diaboli Deus allocutus est *Gen. iii, 14*, fucus iubente Christo arefacta. Neque *κέμμα* symbola *διεσπάται*, quæ aliquid pertendebant, quod fieret aut contingere simul ac ipsa adhibebantur, ut mactatio victimarum pro peccato et pro delicto, que indicabat ponas a legi condonari.

E contrario pro typis habenda esse symbola illa putamus, quæ, ut nullum habent ex predictis, si præterea vel ipsorum naturam species, vel rerum quas significabant, facile intelligas a Deo uno ita confirmari, regi atque ordinari ad aliquid significandum, ut inter ipsa atque inter rem significata similitudinem vel analogia intercedere deprehenderetur. Hujusmodi sunt homines aut eventus quidam rerum humanarum ut rerum aliarum symbola a Deo adhibiti; sed plurimae quoque res gestaque plurima, ex quibus memorasse sufficiat unum agnum, qui symbolum erat tum egressus ex *Ægypto*, tum Christi olim immolandus, utrumque ex divino instituto atque proposito: sed prior quidam nil nisi merum symbolum, utpote rei præterite, quodque ipsi Israëli per se excogitare ac marte suo instituire posuerint; posterioris vero etiam typus, utpote rei future, needum hominibus plane comperte, quam directe atque *ἀπίστος*; præmonstrabat, nulla prædictio interjecta, ad quam illustrandam usurparetur.

12. In universum autem, ut typos a meritis scernamus, regula haec esto ex natura sensus spiritalis Scripturarum pœnit. Quoniam in symbolis nihil aliud deprehendere est, nisi unius aliquius rei significacionem, hinc quum aliquid novimus, quod in Scripturis legitur, symbolum esse, neque tamen sensus ipse obvius ac literalis verborum, quibus illud commemoratur, quidquam tale refert, pro certo tenebimus non merum symbolum id esse, sed typum. Dicendum quippe tunc erit, sensui literali verborum alium quoque sensum subesse, nempe spiritalem; at spiritalis sensus in verba, non ex meris symbolis, quibus, ut docet D. Thomas *Quodlib. VII, art. 15, ad 1, art. 16*, sensus iste non subest, sed ex typis, de quibus ea et dicta sunt, duntaxat derivatur. Exemplo haec esse possunt. *Matthæus* tanquam de Christo reduce ex *Ægypto* dicta interpretatur verba, que Oseas protulit de Israelitarum gente ex eadem ipsa *Ægypto* redacta; ita quod

reductio haec illius redditus symbolum fuit. Verum fuit-ne quoque typus? Ipsi rei natura secundum ea, que modo animadvertisimus, satis id docet; hoc idem tamen dicimus, si regulam hanc adhibeamus. Expensis enim verbis illis, ut in ipso Osee libro sunt cum reliquo sermone contexta, perspicies sensum obvium ac litteralem nihil preferre, quod Christum attingat; latebit itaque in illis sensus spiritalis, adeoque id quod sensus litteralis prodit, reductio, inquam, Israelitarum ex *Ægypto*, hancquam merum symbolum est: id enim litteralis sensus proderet utique; sed typus Christi ex ea regione redeuntis. Eodem pacto Christi typos, non autem nuda symbola, fuisse cognoscere agnum paschalem, Psaltem, Salomonem, aliaque, de quibus quæ in Scripturis veteris fœderis ita dicuntur, ut in sensum litteralem accepta ad Christum minime pertinant, ea tamen ut dicta de Christo accepérunt atque interpretati sunt Scriptores novi Testamenti.

ARTICULUS III.

Prioris fœderis cœsariis typis ornatum fuisse probatur.

13. Typorum natura ac multiplici forma declarata, demonstrandum modo est, typos hosce, quum priorum fœderum obtineret *cœsaria*, a Deo reapse adhibita fuisse. Nemo Catholicorum ea de re dubitat; quin etiam ex Heterodoxis plures fuerint, qui ita sentiunt, quos inter eminent Grotius, Cœcilius, Glassius *Philologia sacra*, lib. II, part. I, tract. 1, sect. 1, Spencerus *De legibus Hebrewor. ritualibus*, lib. I, cap. xi, recentiores autem atiae J. Dav. Michaelis et J. Christoph. Blasche. Attamen ex Heterodoxis vetustioribus non pauci, nostra autem atiae fere omnes, respunty typos quoslibet, maxime propheticos; aut, si quos interdum illorum aliqui accipere videantur, eos tamen typos fuisse affirmant, *κατ' ἔλεαν*, *secundum eventum duxerat*, et ob similitudinem quamdam quam haberent cum illis quorum typi esse putantur, non vero quod illos Deus ita conformaverit ac dixerint, ut ea presignificarent. Verum et Scripturas, et traditiones, et synagogæ tum veteris tum novæ sentientiam, et rationem ipsam, adeo nobis favere compertum est, ut adversarii nostri item amittant, necesse sit. Præsto sint argumenta tum ex Scripturis, tum ex ratione desumpta; cetera vid. apud Patritium, tom. I, pag. 189-200.

I. Argumenta ex Scripturis de prompta.

14. Non una solum ratione sententiam nostram Scriptura tenuerit. Primo enim Pauli verba manifesta sunt, quibus discrete affirmat fuisse hujusmodi typos, qui vel futura presignificant, *Rom. v, 14; Gal. iv, 24; Coloss. ii, 17; Hebr. ix, 9; x, 1; xi, 19; vel cœlestia, divina atque alia rebus corporis ac terrenis sublimiora proderent, Hebr. viii, 5; ix, 23; vel more recte informando nos docerent, I Cor. x, 6, 11. Sed et Petrus satis perspicie demonstrat, quæ Noë ejusque familiæ evenerunt ingratis diluvio, ea fuisse typum baptismatis, hoc vocans eorum *τυπον*. Sed neque veteris fœderis testimonia desunt. Auctor enim libri Sapientiæ sic scribit de templo: « Et dixisti me adificare templum.... similitudinem tabernaculi sancti tu, quod preparasti ab initio, » ix, 8, id est typum cœli. Psaltes canere aggrediens, quæ Israelites contigerant in deserto, ea vocat *parabolam τύπον*, et *enigmata πρότυπον*, *Psalm. lxxvii, 2*, non alia profecto de causa, nisi quia aliud præter id quod erant significant, prorsus ut parabolæ aliud significant præter id quod sonant.*

Præterea Scriptores sacri ita de quibusdam sive personis, sive rebus, sive eventis, loquuntur, itaque haec omnia conferunt, atque exponunt ut vel ipsis adversariis (vid. Baueri *Hermeneut. sacr. §8, sub finem*) id ultra concedentibus constet, etsi Scriptores illi non aperte id pronuntient, hæc eadem habita ab ipsis fuisse tanquam typos, quales nos descripsimus, videlicet qui, non ob qualitercumque similitudinem, quam forte fortuna cum aliis rebus haberent, sed, ut cum Petro loquar, « definito consilio et prescientia Dei, » Act. ii, 23, illas significant.

15. Verum Scriptores *hebreos* non modo typos agnoscunt inter ea, quibus constat divinorum fœderum *cœsaria*, neque modo personas, res, gesta atque eventa tanquam typos nobis tradunt, sed ea ipsa, quæ de typis scripta sunt, neque possunt ut scripta de aliis in litteralem sensum accipi, ita usurpant, ut quæ non de typis scripta forent, sed de iis quæ per typos significabantur: quod non ex alia causa profecto repeti potest, nisi quod certum atque indubium ipsis esset, quæ

de typis dicta sunt aut scripta, ea dicta quoque esse aut scripta de rebus per typos significatis; id tamen non aliter fieri poterat, nisi si aequo certo iis constaret, vim illam typis, qua aliud significarent, inditam divinitus fuisse. Veterum Scripturarum verba, quae hac ratione a novi Testamenti Scriptoribus usurpantur, aliquot superius indicavimus (n. 11). Juvat præterea animadvertere Christum ipsum eadem ratione nonnulla ex ipsis usurpare. Nobile est illud Psalmus effatum: « Lapidem quem reprobarerunt adfiantes, hic factus est in caput anguli, » Ps. cxvii, 22, quod et in Mattheo, et in Marco, et in Luca, et in Actis, et in prima Epistola Petri transcriptum legimus, quodque, et si Psaltes se loquatur, Christus tamen tanquam de se dictum usurpavit: qui autem id fieret, nisi quia Psaltes eaque, que hinc contigisse verbis illis narrantur, typus Christi propheticus fuere?

16. Quid vero quod sacri Scriptores, non solum ea praestant, quae huc usque enumeravimus, sed insuper momenta rationum desumunt vel ex typis, vel ex iis, quo de typis scripta sunt, ad aliquid arguendum aut confirmandum, quod ad res per typos hosce figuratas pertineat? Ita enim Paulus, Rom. ix, 27, ubi gentes ad Christum congregandas commemorat, Iudeos quoque sperare jubet usus testimonio Isaiae, qui tamen loquitur de Israelitis vindicandis a servitute, quia illos Assyri premebant, Isa. x, 22. Idem Paulus, ut demonstret, quoniam « finis... legis Christus ad justitiam omni credentem... quae... ex fide est, » Rom. x, 4, 6, ea profert, que de vetere lege dixerat Moyses: « Prope est verbum in ore tuo et in corde tuo, » Ibid. 8 ex Deut. xxx, 14. Idem ipse Synagogam cum legibus Mosaicis a Deo rejiciendam fuisse, Gal. iv, 21-31, arguit iis, quae de Agare et Ismaele narrantur in Genesi, atque adeo ex illis verbis, quibus Deus Abraham jussit utrumque domino ejicare, Gen. xxii, 10: « Egit ancillam hanc et filium eius, » etc. Eodem modo Iustinianus Christi vivere, Hebr. i, 5 defendit, prolati videlicet iis quo de Salomonem Deus dixerat: « Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, » II Reg. vii, 14. Sed et alia hujusmodi apud Paulum referens. Ipse autem Christus illis Psalmis verbis, de quibus paulo ante diximus, usus est, ut evinceret, quid Iudei ipsi minime creditibus ab ipsorum foret expectandum.

17. Aliud denique sententia nostra momentum biblia suppeditant, quod eti ad aliquid ex iis, que protulimus, reduci commode possit, præstat tamen peculiai illud consideratione perseguiri. Sunt autem ea oracula veterum Scripturarum, quorum *τύποις* apostoli et evangeliste, his dicendi formis adhibitis: « Et impleta est Scriptura, Tunc adimpletur est, Ut impletoretur, » harumque similibus, alia in re constituant quam in ea, de qua oracula illa in litteralem sensum accepta constat fuisse edita. Id autem fit in his novi Testamenti capitibus: Matth. ii, 15; xii, 35; Joan. xiii, 18; xv, 25; xix, 36; Act. i, 16. Horum enim oraculorum duplex *τύπος* agnoscamus necesse est: prius in ea re, ad quam pertinet sensus litterarum; alterum in ea, qua oraculum *impletum* fuisse dicunt Scriptores novi Testamenti. Quare ad utramque rem pertinent oracula hujusmodi. At, qui possint ad posteriorem perfinire, quam literalis eorum sensus nullo modo refert, nemo divinabit, nisi rem priorem posterioris typum fuisse ponat. Ut autem argumento huic nostro suum maneat robur, demonstremus, oportet, locutiones illas: « Ut impletetur, Tunc impletum est, » etc., in summa ipsa verba *impleri*, *απληρεσθαι*, *τελεσθαι*, *τελεῖσθαι*; in his locutionibus omnino valere, ac fieri seu evenire ea ipsa, ad quae oraculum allegatum pertinet, non autem alia his similia, de quibus tamen minime fuerit prolatum.

18. Quantu facienda sit haec sententia, nemo non videt, adeoque mirari subit fuisse atque etiamnum esse viros apprime catholicos, qui re aut verbo eam in dubium revocaverint. Si enim illorum verborum notio alia foret, dubitate utique esset, an vaticinia plurima, quae ea ratione ab apostolis et que evangelisticis præferuntur, ad Christum vere pertinente, aut saltem eorum significatio scriptorum *τύπων* auctoritate, que ipsam confirmet, destitueretur, præter quam quod ineptius quid sapere oracula haec rebus, de quibus minime edita sunt, accommodasse ob quandomam sollemmodo similitudinem, que fortuito inter illas intercederet atque inter eas, de quibus edita reagere fuerant. Plura porro habemus, quibus hujus sententia veritatem defendamus.

Nam, ut alii jam animadverterint, locutiones illæ quamdam *τύπων* præ se ferunt, quæ compellimus in aliam prolixiora significacione eas accipere, quam ut simplex comparationis forma sint, simplicemque amittent rerum similitudinem. Geminis præterea illarum locutionum reperimus in veteri Testamento, inque his ea ipsa verba usurpantur, quibus constanter usus est

interpretis Syrus novi Testamenti pro verbis *τύποις*, *τύποισι*, *τύποισι*, ad eum modum, de quo querimus, adhibitis, verba, inquam *אַלְכָ*, quod est *τύπος* *impleri*, et *בָשָׁ*, quod est *τύπος* *perfici*, sive *τύπος absolvī*, neque unquam alio sensu, nisi eo, quem in novo Testamento locutionibus illis subesse dicimus: significant quippe fieri aut evenire illud ipsum, quod fieri aut evenire debebat, quia vel prædictum fuerat, vel promissum, vel, ut fieret, quacumque ratione præceptum aut constitutionem. Legi III Reg. ii, 27; viii, 15, 26; II Paral. vi, 16; xxxvi, 21; Psal. xx, 5, 6, in quibus est verbum *אַלְכָ*, et Job xxii, 14; Isai. xliv, 28, in quibus verbum *בָשָׁ* usurpat. Sed et in novo Testamento plura legimus, in quibus verbo *impleri* et similibus alia notio præter hanc affligi nullo modo potest, quoniam certum sit ea de re heo predicta fuisse, qua implere esse dicuntur; ex his paucæ indicasse sufficiet, in quibus, quod affirmamus, vel ipsi Sociniani nequeant non pveridere: Matth. ii, 23; Luc. i, 20; xxiv, 44; Joan. xviii, 9, 32; Act. iii, 18; xii, 33.

19. Neque multum habet sententia nostra, quod sibi timeat ab auctoritate scriptorum aliquot Syrorum, qui syriace scribentes, ea nempta lingua, qua lingua apostolorum atque ipsius Christi proxima est, tales dicendi formulas adlibuerunt, quoniam verba Scripturarum alii rebus accommodarent quam iis, de quibus fuerant prolati; id, inquam, nihil habet momenti, quo quis pervincat, talem illarum formularum usum proprium quoque fuisse sermoni eorum, qui novum Testamentum litteris consignarunt. Nam, præterquam quod nemo ex illis auctoribus Syris adeo vetustus sit, qui non trecentis ferme post annis ab editione novi Testamenti absoluta floruerit, ea videlicet aetate, qua credere est sermonem Syrorum magis a magis discrepasse a sermone syrochaldaitico, quo Christus et apostoli loquebantur, omnes Christiani sunt, omnesque illis dicendi formis utriusque tunc sollemmodo, quoniam Scripturarum testimonia proferunt, ex quo apparat, non ex more loquendi formas illas ita ab eis adhibitas repeti debere, sed alia prorsus ex causa; quem autem haec sit, facile est pveridere. Qui enim volumina Patrum manu versant, norunt eos more ac modo Scriptorum sacrorum iisdemque dicendi formis locutos subinde esse ac scripsisse, cui rei comprobando locupletissimum testimonium presto est, Augustini, inquam, Ita scribentis: « Tanta est vis consuetudinis etiam ad discendum, ut, qui in Scripturis sanctis quodammodo nutriti educatione sunt, magis alias locutiones mirentur, easque minus latinas putent, quam illas, quas in Scripturis didicерunt, neque in latina lingua auctoribus reperiuntur. » Doctr. Christ. lib. II, cap. xiv. Quoniam itaque Scriptores Christiani et oracula Scripturarum, ut notum est, alia diversisque rebus accommodant, et ipso Scripturarum sermone interdum scriberunt, atque etiam loquerentur, difficile factu non fuit, ut quandoque utrumque contingenter, id est, ut simul oraculorum sensum accommodarent rebus aliis, simulque id facerent usurpata illa ipsa dicendi forma, quam Scriptores sacri in oracula transcribentis atque explicandi usurpare consueverint; idque eo vel maxime, quod rerum similitudo formulam illam dicendi suggereret, quoniam revera id factum esset, quod scriptum est in oraculo, illud, inquam, quod oracula verba a reliqua oratione et libri contextu divisa ac seorsum accepta sonare possunt, eti non id factum esset, de quo illud editum et scriptum est. Totum vero id confirmatur ea ratione, quod *τύποις* iste usus verbi *impleri* ut reperitur, licet raro, apud veteres scriptores Christianos, atque adeo apud illos, qui graece scriperunt, puta, apud Clementem Romanum, nonquam tamen apud alios; quibus e contrario haudquaque incomperita fuit illa hujus verbi notio, quam defendimus; nam apud Herodotum haec legimus: « οὐτε ἀποτίθεται τὸν χρυσόν... τὸν πτερόν τον περιπέτερον, ut impletetur oraculum de haec navalī pugna protulat lib. VIII; apud Tullium vero: « Ne aut id proficeri videat, quod non possim implere. » Pro Client. Lega Lexicon Forcellini, v. *imleo*.

II. Rationes.

20. Si nulla alia forent rationum momenta, quibus confirmaremus divinorum foderum *τύπων* typis a Deo instrutam fuisse, magna tamen hunc sententia gravitas accederet ex comparatione sedulo ac diligenter instituta inter ea quæ in veteri, atque inter ea quæ in novi Testamenti libris commemorantur. Ex hac enim comparatione cuiuslibet qui animum prejudicatis opinionibus occupatum non gerat, fieri nequit, quin appearat mira illa utriusque foderis connexio, neque jam

ea solummodo, quæ inter diversas unius ejusdem historiæ alicuius partes deprehenditur, aut quæ inter prædictiones et inter rerum prædictarum exitus, etiæ utraque hæc connexio in hoc, de quo agimus, perspicua prorsus sit, sed ea quæ esse solet inter imaginem atque inter id quod imago representat. Hæc vero non hujus loci est demonstrare, qui nimirum longum sane opus foret. Autor itaque sum studiosus sacrarum litterarum, ut legant Augustini *contra Faustum* disputationem, lib. XII, cap. vi-xxxviii, et libros xi-xvi de *Civitate Dei*, item *De scripturis veteris Testamenti cum nova a P. Dan. Hueto habitu*, qui dimidia ferme pars est operis sui, cui titulus est: *Demonstratio Evangelica*, peculiariter autem ea quæ concessit in cap. cxx, atque item librum J. Marchetti, cui titulus est: *Il Cristianesimo dimostrabile sopra i suoi libri anche a chi non li crede*, præsertim part. I, § 21, et part. II, §§ 18, 19.

ARTICULUS IV.

Quæstiones aliquot de typis.

I. Typorum nomina apud Scriptores sacros.

21. Typis alia quoque nomina sunt in epistolis Pauli. Appellantur quippe allegoriae, *Gal. iv.* 24; parabola, *Hebr. ix*; 9; xi, 19; umbra, *Coloss. v*, 17; *Hebr. viii*, 5; x, 1; exemplaria, id est *modellorum*, *Hebr. viii*, 5; ix, 23; seu *ārticula*, *Hebr. ix*, 24, etiæ hoc ultimum a Petri usurpatum ad significandam rem per typum designatam. Non itaque improbandum est, si qui figuram ipsam *typum* nominant, rem vero præfiguratam *antitypum*. Nomen autem *allegoria*, potius quam typos ipsos, ipsam horum significacionem aut significacionis modum indicare dicendum est, quod etiam ex ratione, quia Paulus illud adhibet, discere possumus: non enim res ipsas *allegoriam* vocat, sed ait ea fuisse *ἀντίγραφα*, *per allegoriam dicta*, id est, secundum sensum spiritalem, quo aliud præsignificabant. Alia nomina apud Patres reperiuntur.

II. Quomodo typi innotescant.

22. Non una radix est, qua typos cognoscamus. Atque illa prima et potissima, quem ipsi Scriptores bibliorum expressis verbis affirmant aliiquid typum fuisse, figuram, umbram aut exemplarum Christi, Ecclesiæ aliarumque rerum sive futurorum, sive coelestium ac divinarum, sive ad mortales pertinentium; cuius rei specimen tibi exhibent plura eorum, quæ supra protulimus ex novo foderem. Alterum ad typos cognoscendos indicium habemus, quem idem illi Scriptores tanquam de Christo, de Ecclesiæ, dea alia rerum illarum, scripta aut dicta accipiunt ea verba, quæ, si literalis atque obvnia ipsorum sensus consideretur, nequaquam de illis scripta sunt aut dicta: hoc enim concludimus alium præterea sensum illis verbis subesse, spiritalem videlicet, idque ideo, quia persona, res atque evenia, de quibus dicta seu scripta fuerant, rursum id significanter, de quo in sensu utique spiritalem verba illa scripta ac dicta fuisse docemur a Scriptoribus novi Testamenti; cuius quoque rei non unum specimen superius habemus (11). Præterea, quem ratio typorum, qui magno numero indicantur ab apostolis et evangelisticis, illa ipsissima sit, quæ et aliarum personarum, rerum, atque eventorum plurimorum, atque inde jure illud arguamus, quod tota divinorum foderum *ἀντίγραφα*, que Christi obitum præcessit, si universum spectetur, eam præsignificaverit, quæ eumdem hunc obitum subsecuta est, jure etiam argumentum typus fuisse ea omnia, quæ inter inferne ea quæ ad novum fedium pertinent, manifesta intercedit analogia, quanquam nihil de his novi foderis Scriptores nobis tradiderint, ut sunt arbor vita *Gen. ii*, 9, foderæ a Deo inita cum Abrahamo *Gen. xv*, 9, et cum Israelitis *Exod. xxiv*, 3, caper emissarius *Lev. xvi*, 10, etc. Ad hoc genus revocant alia quoque, puta, ceremonia nouulari aut ritus, quorum ut nulla ratio comparet, cur præsorberentur lege a Moysi lata, ita optima cernitur, si aliiquid existimetur significare; exempli causa sint panes absque fermento cum agno comedendi die festo paschatis, quorum rationem optimam esse compertis, si intelligas per eos præsignificatum fuisse *anem eucharistie*, sive etiam, ut Paulus quoque fortasse putavit *I Cor. v*, 6, purum ab omni macula animum, quo ad eucharistiam sumendum accedere oportet. Porro hac analogia est, ex qua Patres argumentum desumunt, quum aliiquid affirmant habendum esse tanquam typum;

sique in id unanimi consentiant, consensus iste aliud præter illa, quæ suggestimus, iudicium erit ad typos dignoscendos. Pro typis quoque securè accipies ea, quorum nominibus Christus, Ecclesia, Christi opera aut sequaces, *τύποις* designantur, nt sunt David, Jerusalem, Israel. Quum totum genus aut tota aliqua res, uti cæmonia et tabernaculum, typus est, etiam et, quæ generi illi subjecta sunt, atque illius rei partes, typos esse putandum est, caute tamen neque ulterius, quam par est, progrediendo, ut ex minutis quibusque sensum aliquem spiritalem exprimere velis, eo vel maxime quod hujusmodi veluti consecratio typorum spiritalem sensum non exhibent plerumque nisi probabile, non vero certum. Servanda itaque hæc quoque in re erunt ea, quæ ad spiritalem verborum sensum adinveniendum infra præcipiemus.

III. In omnia, quæ habentur in vetere Testamento, typi fuerint.

23. Nihil omnino in Scripturis veteris fœderis commemorari, cui non aliquis subsit *typicus* significatalis, non pauci arbitrantur. His *Figuristis* nomen est, eorum vero doctrina *figurismus*. A quibus autem causis repetenda hæc sit, queque inde provenient incommoda, narrant Fleurys, *Discours V sur l'hist. ecclés.* §§ 1, 12, et Bergierus, *Dictionn. de théologie*, v. *Figure*, qui tamen, ut moris est, figuræ rhetoricae cum sensu spirituali confundunt.

Putant hi sententias suæ patronos imo et anciores habere se non unum e Patribus, atque adeo Paulum ipsum. Passim quippe obrundunt verba illa Pauli: « Omnia in figura contingebant illis, » *I Cor. x*, 11. Plura etiam apud Patres legere est, quæ illis favent videntur, puta, apud Augustinum, quod « omnia vel pene omnia, quæ in veteri Testamento libri gesta continentur, non solum proprie, sed etiam figurate accipienda sint, » *Doctr. Christ.* lib. III, cap. xxii, ipsa etiam flagitia, ut ante Augustinum scripsisset Ireneus: « De quibus autem Scripturas non increpant, sed simpliciter sunt posite, nos non debere fieri accusantes.... sed typum querere. » *Advers. her.* lib. IV, cap. xxxi. Nemo tamen sententia illi patriciari visus est magis quam Hieronymus, qui hec pronuntiat: « Perspicue demonstratur omnia illius populi in umbra, et typo, et imagine, præcessisse, » *ad Dardan.* epistola 129; itemque: « Non sunt, ut quidam putant, in Scripturis verba simplicia: plurimum in his absconditum est, » *ad Damas.* epist. 18; quin imo: « Singuli sermones, syllabe, apices, puncta, in divinis Scripturis plena sunt sensibus; » quid plura? Post historiæ veritatem spiritualiter accipienda sunt omnia, » *Prolog. Comment. ad Isaiam.*

24. Verum, si fallor, typologiam adeo late patere negandum omnino est, tum quia, quæ pro illa sententia afflent, rem sic habere non evincunt; tum etiam quia, præter aqui ponderis autoritatem, ratio ipsa illud negare suadet, idque unum accipere atque affirmare, plurimos re ipsa typos in veteri Testamento reperiri, atque assentendum omnino esse Patribus, qui docuerunt, « omnem legis veteris seriem fuisse typum futuri, » Ambros. *in Lucam*, lib. II, § 56, ita tamen ut hec dicta esse intelligamus, sicut schola loquuntur, de generibus singulorum, non vero de singulis generum.

Ac primo illis, qui diserte negant typologiam tan late patere, Patrum testimonia hæc præsto sunt. Tertulliani affirmant, quod, quoniam « non omnia imagines, sed et veritates, non omnia umbrae, sed et corpora,... plures voces eorum (prophetarum) nudæ, et simplices, et ab omni allegoria nubilo puræ, defendi possunt; ut quoniam exitus gentium et urbium resonant, Tyri, et Egypti, et Babylonis, et Idumææ, et Carthaginem sicut nati; ut quoniam ipsius Israëlis plaga, aut venias, captivitates, restitutions, ultimæ dispersionis exitum, perorant. Quis hec interpretabitur magis, quam recognoscet? Res in litteris teneantur, ut littera in rebus legitur, » *De resurrect. carn.* cap. xx. Hilarii: « Qui omnia quæ in libris psalmorum scripta sunt, ad personam Domini nostri unigeniti Fili Ædi existimant esse referenda,... eorum opinio si qui non potest, omnis enim ex effectu religiosi ments hic sensus est, et caret culpa;... quamquam.... id ipsum interdum imperite fiat, » *in Psal. LXIII.* Epiphani: « Moyses.... ubique decernere solet, partim que temporibus congruent, partim que certis rebus adumbrandi serviant, partim quibus futura bona declarantur, quæ in Evangelio demum adventu suo Christus Jesus Dominus noster implevit, » *Hæres.* 33. Hieronymi: « Qui ex parte typi fuerunt Domini salvatoris, non omnia, quæ fecisse narrantur, in typo ejus fecisse credendi sunt, » *in Os. xi*, 1, 2. Augustini: « Mihil autem sicut multum videntur errare, qui nullas res gestas in eo genere litterarum ali-

quid aliud propter id, quod eo modo gesta sunt, significare arbitrantur, ita mutum audere, qui prorsus ibi omnia significationibus allegorice involuta esse contendunt. Non sane omnia, quae gesta narrantur, aliquid etiam significare putanda sunt; sed propter illa, quae aliquid significant, etiam ea, quae nihil significant, adtexuntur... Ita in prophética historia dicuntur et aliquam, quae nihil significant, sed quibus adhærent, quae significant, » passim *De Civit. Dei.* Gregorii Magni: « Sic vitæ sua historiam texens (*Job*), ut ei errarum aliquid, quod allegorie intelligi possit, interserat, quatenus et ex magna parte historia sint, quae memorat, et tamen aliquando per hæc eadem ad spiritalem intelligentiam consurgat, » *Moralium lib. XXI, cap. i.* Thomas: « Quatuor isti sensus non attribuuntur sacra Scriptura, ut in qualibet ejus parte sit in istis quatuor sensibus exponenda, sed quandoque istis quatuor, quandoque tribus, quandoque duobus, quandoque uno tantum, » *Quodlib. VII, art. 13,* id est, uno litterali, docet quippe Thomas sensum spiritalem sensu litterali inniti, ex coequo profiliere, nec sine eo esse posse. Eiusdem: « Sensus spiritualis... accipitur vel consistit in hoc, quod quædam res per figuram aliarum rerum exprimitur, » *Ibid.* Eiusdem: « In sacra... Scriptura præcipue ex prioribus posteriora significantur, et ideo QUODQUE in sacra Scriptura secundum sensum litteralem dicitur ALIQUID de priore, quod potest spiritualiter de posterioribus exponi, sed non convertitur, » *Ibid.*

25. Alii præterea Patres adeo late patentem typologiam tacite respiciunt, quam reprobant quondam *xanthos* ac nimietatem in typis sensibus extorquentis. Apud Methodium haec legimus: « Bene quippe in eis, imo præclare versata mihi videris, o Theophila, caute illud securèe propidens, ut verba Scriptura intelligentiar, prout sonant juxta nativum sensum. Pericolo siquidem non vacat spernere semper ac transilire velle obviandum ac primo aspectu pulsantem animum sententiam Scriptura, » *Convito. decem virginum, orat. 3.* Basilius haec habet: « Quidam... captionibus quibusdam aliquæ tropologis ex suis ipsorum ingenio aliquid Scripturis adjicere auctoritatis conati sunt. Verum id ei competit, qui seipsum Spiritus Sancti oraenatis constituit sapientiorem, quique interpretationes praetexti commenta sua inducit. Itaque, prout scripta sunt, intelligentiar, » *Hexaem. hom. 9.* Gregorius Nazianzenus de his, qui vel nulla vel omnia in sensum spiritalem accipiunt, que in Scripturis habentur, sic ait: « Alterum Iudaicum quodammodo et abiectum, alterum ineptum et somniorum conjectore dignum est, paremque utrumque merent reprehensionem, » *Orat. 42.* Iste denique Origines nonnulla e re nostra protulit: « Erit ergo sapientis scriba et edociti de regno Dei, qui sciat de thesauris his proferre nova et veteri, scire, quomodo in unoquoque loco Scriptura aut abiciat penitus occidentem litteram, et spiritum vivificantem requirat, aut confirmet omnimode et utilem ac necessariam probet litteræ doctrinam, aut manente historia opporte et decenter introducat etiam mysticæ sensum; » tum nonnullis exemplis prolatio ita perrigit: « Igitur ex his, quae protulimus, paucis, si qui studiosi sunt in Scripturis divinis, perfacie colligere poterunt etiam ceterorum distinctiones. Sapientis enim, si audiatur, inquit, verbum, non solum laudabit, sed et adjicet illud. Quid adjicet? Ut discutiat, et discernat, in singulis quibusque capitulis legis, ubi fugienda sit legis littera, ubi amplectenda, ubi etiam narratio historie cum mystica expositione conveniat, » *in Num. hom. 11.*

26. Denique ipsa rei ratio vetat, ne omnia, quae exhibent libri veteris Testimenti, in typos convertamus; imo id vetat reverentia ipsa, qua divinas litteras prosequi decet, quandoquidem illas, nedum nosmetipsos, cachinnis hominum maleficiorum exponeremus, si isti consiperint in unaquaque re, quam libri illi nobis exhibent, anxiæ nos typum aliquem atque aliquod mystérium veluti venari. Et re quidem vera, ecquid hujusmodi deprehendas in regionibus, urbibus, fluminibus, moutibus ac populis, qui in Scripturis commemorantur? Quid tale tibi preferant putati effossi a pastoribus Israël, *Genes. xxvi, 15-22,* pulmentum Jacobi, *Ibid. xxv, 29,* turris Phannelis, *Judic. viii, 8, 9,* coma Absalom? *II Reg. xiv, 26.* Quid camelii Eliezeris, *Genes. xxv, 10,* asinae Samis, *I Reg. ix, 3,* canis Tobias? *Tob. xi, 9.* Quid denique significabat crassities Eglonis, *Judic. iii, 17,* clauditas Miphilesothi, *II Reg. ix, 3,* podagra Asa? *III Reg. xv, 23.*

27. Quod vero attinet ad auctoritates, que proposita sententia stare putantur, ut diximus, ea vel nullo modo vel non satis rem conficiunt. Pauli enim testimonium quid conferat adversariis, quisque facile sentiet, si non mutillum, ut fieri solet, sed integrum proferatur. Neque enim scripsit Paulus: « Omnia in figura continebant illis, » sed: « Hæc autem omnia in figura continebant

illis, » ea nempe, quæ proxime enumeraverat. Quod Irenæus in flagitis, quæ in vetere Testamento narrantur, typum querere jubeat, id non modo non evincit sensisse eum omnia omnino in eodem Testamento vetere typica fuisse, sed contrarium potius ex ejus verbis colligere est; si enim ita de illis sensit, » de quibus Scriptura non increpat, » iure credere possumus secus de illis saltem sensisse, quæ ab ipsis Scriptoris reprobantur, eo vel maxime quod alia hæc quoque antea commemoraverit, quidque de his sentiendum sit, docerit, quia tamen typum illum in his agnosco videatur. Quoniam Hieronymi et Augustini verba sint intelligenda, ratis docemus alias eorum verbis, quæ produximus. In universum autem, quæcumque apud veteres Patres leguntur, quæ latini, quam par est, typologiam sectandam suadere videntur, diligenter attende posse ea in, et oportere alterutram ratione intelligi: vel quod non de singulis generum Patres loquantur, sed de generibus singuloribus; vel quod non ea dixerint de rebus, quales ipsæ sunt, deque eo, quod ex sensu habent, sed ex ea parte spectatis, quatenus in Scripturas relata sunt, quod, inquam, non rebus ipsis, sed rerum narrationibus illam significationem subesse affirmaverint, ac spiritalem vocaverint, non quia res narratas pro typis proprie dictis haberent, sed quia spiritalis vocantur, et ideo quaque significaciones, præter eum sensum, qui vere ac proprie spiritalis habendus est et vocandus.

IV. An etiam novum Testamentum typos habeat.

28. *Novum testamentum* vocamus tum divinam illam *ektypoziz* illumque ordinem rerum, quem Christus constituit; tum libros, quibus haec eadem una cum gestis Christi Scriptores divino Spiritu affliti consignarunt. Animadvertere tamen est aliquibus librorum, quos *novum testamentum* dicimus, evangelis, inquam, ea contineri, quæ maximam partem, dum vetus adhuc *ektypoziz* obtineret, facta sunt; novam quippe veteri successisse, quum Christus mortem obiret, Paulus nos docuit: « Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris, testamentum enim in mortuis confirmatum est; aliquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est, » *Hebr. ix, 14.* Quamobrem quæstio, an typi in novo fodere habeantur, diversa ratione circa libros ac circa divinam ipsam *ektypoziz* versatur; si enim de hac illud queramus, quæstio spectare nequit nisi ad ea, quæ Christi morte posteriora sunt. Quibus præcongnitis tota res facilius expeditur. Itaque, si typi tales habendi sint, quales definitivus, dicimus, inquamque secundum quorundam Patrum sententiam typos nonnullos in evangelio commemoratos haberi putandum sit, nullos tamen amplius post Christi mortem, id est post sublatum vetus Testamentum, aut saltem post adventum Spiritus Sancti, id est, post novum testamentum promulgatum, typos existisse.

Sic enim credere suadet argumentum, quod ipsæ nova Scriptura suggesterunt, et ex quo maximum sententia nostra pondus accedere nemo negabit. Quidquid enim rationib, quibus divinorum foderum *ektypoziz* typis ornata fuisse confirmanus, ex Apostolorum aut Evangelistarum libr. desumere est, totum perficit ad vetus fidelis; in novo autem nullum unquam typum illis agnitus deprehendens; immo ita de typis loquuntur deque utroque Testamento, ut ex ipsis dictis jure quis conficiat, sensisse eos, post vetus Testamentum sublatum novumque inductum, nullum typum locum amplius fuisse, nam « finis legis Christus, » *Rom. x, 4.*

Nec Patres desunt qui nostra sententia suffragantur. *Conf. Origenem, De Principiis,* lib. IV, § 13; *Chrysostomum, hom. 23 in Joan. § 3;* *hom. 32 in Epist. ad Hebr. § 1;* *Augustinum, serm. 74 De verbis Evang. secund. Matth. § 5;* *lib. XXII Contra Faustum, cap. vi;* *Hieronymum, Praefat. Comment. de Epist. ad Galat.*

29. Opponere nolis quæ forsitan posset caput xxiv Matthæi, ubi Christus sinunt loquitorum de ersione Hierosolymorum deque fine mundi, ita ut prius horum posterioris typus fuisse videatur. Attamen, velim, consideres Christum simul utique, hoc est, uno eodemque ac continuo sermone de rebus illis locutum esse, nam tripli interrogatio discipolorum de his isidem rebus eis respondere oportebat, non tamen locutum esse promiscue, quasi si unum atque idem ea res forent, ut fit ubi simul de tipo deque antitypo Scriptores *ektypoziz* loquuntur, sed distincte ac distribute. Discipuli, ut locum hunc commentatar Hieronymus, « interrogant tria: Quo tempore Jerusalem destructione sit, quo venturus Christus, quo consummatio seculi futura sit. » Singulis autem interrogacionibus singulas responsiones exhibet sermo Christi. Primo enim postrem in-

terrogationi respondet Christus, illis exorsus verbis : « Vide ne quis vos seducat, » concludens que illis : « Tunc veniet consummatio ; » tum prima, suggesta ex Danielis vaticinio iudicium urbis proxime delenda; demum secunda : « Tunc, inquiens, si quis vobis dixerit, » etc., ubi illud tunc vel nullum tempus definit, ut sepiissime apud Matthæum, vel idem valet ac postea, id est post Hierosolymorum rei judiciale excedit.

CAPUT II.

De sensu spirituali verborum.

Naturam sensus spirituali paucis in memoriam revocabimus, probaturi deinceps vere subesse Scripturis hunc sensum, tum eas questiones soluturi, quæ de eo institui solent, ac demum monita quedam daturi de usu interpretationis spiritualis.

ARTICULUS I.

De natura et nominibus sensu verborum spiritalis.

30. In definitione sensus spirituali diximus eum sub literali *delitescere*, quia verba, prout sunt cum reliquo sermone conjuncta et contexta, hoc est, in sensum litteralem accepta, sensum hunc spirituale præferre minime videntur, quamquam illi re ipsa subdit. Spiritus Sanctus hunc *remote* intendere dicunt; *proxime* enim intendit id quod verba sonant in sensum litteralem accepta, perque hoc ipsum vult illud aliud exprimere, quod sensum spirituale vocamus, ideoque sensus litteralis medius est inter Spiritus Sancti consilium interque sensum spirituale. Qui autem fieri possit, ut *directe* simul simulque *remote* id quod verbis exprimit, Spiritus Sanctus intendat, intelliges ex iis quæ de significacione verborum immutatorum directa quidem quamvis remota alias dicta sunt (1). Verba vero solum *oblique* sensum spirituale præferre dicuntur; mens quippe legentium in illum baudquaque recta fertur, sed aīa via in notitiam illi veniat, necesse est, atque ex alius Scripturarum capitibus discant eum verbis subesse. Neque sensum hunc verba præferunt nisi *remote*, hoc est, medius illis rebus quas ipsa significant, in quantum, inquit, ea, quæ exhibentur per litteralem ipsorum verborum sensum, figure sunt ac typi id significantes quod per sensum litteralem exhibetur. Rem totam exemplo declaremus. Verba illa : « Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, » II Reg. vir. 14, sensum habent spirituale. Sane Spiritus Sanctus per ea *proxime* intendet Salomonem designare, cum eorum sensus litteralis Salomonem exhibeat; per id vero quod de Salomonis his verbis est locutus, *remote* videlicet, voluit aliquid de Christo edicere. Id tamen *oblique* verba præferunt, quandoquidem qui ea legit, non perspicit alium quemque præter Salomonem illiusdeinde verbis commemorari, nisi legerit prius Pauli epistolam ad Hebreos, 1, 5; in tantum autem Christum quoque verba haec præferre possunt, in quantum Salomonem, de quo sunt prolati, Christi typus fuit, unde etiam spiritialis eorum significatus, qui Christum exhibet, *delitescere* dicendum est sub sensu litterali, qui exhibet Salomonem.

31. His probe intellectis, quænam inde consequantur, quisque per se discernere potest. Ac primo magis ac magis compumperimus, quid sensus spirituales tum rerum tum verborum congruant inter se, quidque inter se discrepent. Sensus quippe spiritialis verborum nihil est aliud quam ipsa spiritialis sensus rerum verbis occulte expressus. Utrumque autem Scriptura nobis pandunt, at Scripturis ipsis sive harum verbis ac locutionibus alter solummodo subest, prior vero personis, rebus, eventis ac gestis, quorum in Scripturis mentio fit. Uterque a Spiritu Sancto est; priorem tamen rebus indidit Spiritus Sanctus, non ut auctor est Scripturarum, sed ut est *actor rerum*, sicut loquitur D. Thomas, posteriore vero Scripturis indidit, ut est præcipitus carum auctor. Praeterea prior a Spiritu Sancto *aperte*, est nulla alia re interjecta, alter vero interposita litterali verborum significatio, eaque re que litterali sensu significatur. Sensus spiritialis rerum a nullius alterius

(1) *Sensum translatum verba haud proxime* præferunt: erudit enim ex sensu proprio figuram exhibente; at illum verba præferunt *directe*, quandoquidem mens audientium, sive legentium, recta in rem figuratum fertur.

rei significazione dependet, neque ulli alteri veluti innitur atque inheret; sensus spiritialis verborum dependet ab horum sensu litterali, quo veluti fundamento superstructus est, ut scribunt Hieronymus, Augustinus, Gregorius et Thomas, ex ea parte quatenus sensus litteralis illud prodit, ex enjus typica significacione spiritialis sensus in verba ipsa derivatur. Denique sensus spiritialis rerum esse potuisse, etsi nulle unquam existissent Scriptura, quod de sensu spiritiali verborum dici non potest.

32. Aliud præterea ex definitione illi discimus. Et enim cum inter sensum litteralem et sensum spirituale verborum similitudo sive proportio illa intersit, que est inter rem per sensum litteralem expressam, et inter rem expressam per sensum spirituale, prout illa typus est, haec vero antitypum, necessaria est ut verba spirituale sensum revera exhibeant, sicut revera typus exhibet antitypum. At verba etenim aliud possunt exhibere, quatenus in sensum litteralem accepta id sonare possunt; ac prouide, ut exhibere id possit quod proditur per sensum spirituale, necesse est talia ea esse, quæ a reliquo sermone contextaque orationis divulgata ac seorsum usurpata hoc idem possit, in sensum litteralem saltem translatum accepta, sonare. Id fit, exempli causa, in verbis paulo ante prolatis ex vaticinio Nathanis, quæ, etsi contextus orationis nos cogat tanquam de Salomonē dicta intelligere, ipsa tamen per se atque extra contextum illum accepta, Christum perquam apte litterali sensu prodere possunt. Avelle etiam ab Osee sermone, xi, 1, verba illa : « Ex Ægypto vocavi filium meum; » quid in his ita avulsi est, quod, si in litteralem sensum accipiatur, minus rei illi congruat, quam *propter* ea designant? Item historia Isaaci et Ismaelis nonne, si per seipsam consideres tanquam rhetoramicam allegoriam, sensum litteralem utique translatum præferit, in quem accepto illud admodum exhibeat, quod contexta cum reliqua Abrahæ historia, Paulo teste, *propter* portendit?

33. Ex ea ipsis porro sensu spiritialis definitione noscere quoque Scripturarum verbis, quæ in sensum spirituale acceperint debent, duos sensus necessario subesse, litteralem, inquam, et spiritalem; neque spirituale sensum colligi posse nisi ex illis verbis, quorum sensus litteralis aliquam figuram seu typum præbeat; inque vicem, quæcumque verba in sensum litteralem sumpta aliquam præbeant figuram seu typum, illi sensum quoque spirituale subesse posse.

34. Insuper, cui ex definitione probe innotuerit natura sensus spirituali, qui Scripturis inest, baudquaque eum impedit diversa nomina, quibus Patres sensum hunc appellare consueverunt. Nonnulla subdamus, quæ studiosis sacrarum litterarum putamus satis futura, quominus quæcumque eorum in Patribus legendis illa nominum discrepancia remoretur.

Maxime omnium communis ac tria est appellatio sensus *spiritualis*, cuius origo repetenda videtur ex more quodam, qui non prima modo christiane reipublice statute obtinebat, sed etiam ante illam, ut discimus ex Philone, *De Vita contemplativa*, atque ex iis quæ idem hic narrat de Therapeutis, morem hunc ita describens : « Tota lex hisce hominibus videtur animali similis esse, ac pro corpore quidem habere verborum structuras, pro anima vero invisibilis sensum dictiōnibus inclusum. » Appellatio autem haec et ratio distinguendi inter sensum litteralem et spiritalem Pauli auctoritate sancta est, qui de lege agens non semel discrimen urget inter litteram et spiritum, quamvis discrimen hoc alius sit quam illud quod est inter sensum litteralem atque inter sensum spirituale. Ratio autem hujus appellatio petita est tum ex præstantia ac sublimitate sensus spirituali, tum quia sub litterali delitescentem, non tam oculis legentium verba illum subiecunt, quam menti excogitandum atque invenientium relinquunt. Animadvertis tamen quod, sicut nomine sensus litteralis Patres nonnunquam proprium duntaxat verborum sensum indicant, ita sensus spiritualis illi est, non ille solummodo sensus de quo nunc agimus, sed et ipse sensus litteralis translatus, quem etiam a Joanne spirituale vocari video, Apoc. xi, 8; nec raro etiam sensus ille, quem accommodatum dicere solemus; immo sensus ipse litteralis et proprius, qui mysteria resque alias sublimiores exhibet, eo prorsus pacto, quo Christus de verbis quibus eucharistiam promiserat, ait : « Verba que ego locutus sum vobis; spiritus et vita sunt, » Joan. vi, 64; Augustinus vero de his ipsis verbis : « Quid est : Spiritus et vita sunt? SPIRITALITER intelligenda sunt. Intellexisti spiritualiter? spiritus et vita sunt. Intellexisti CARNALITER? etiam sic illa spiritus et vita sunt, sed tibi non sunt, » in Joan., tract. 27; habens enim in his antithesis inter *spiritualiter* et *carnaliter*, qua, quid *ratio* horum sonet, docet te manifesto.